

Utorak, 20. januar 2004.
Svedok B-1805
Svedok Kerim Mešanović
Svedok Ton Zvan (Ton Zwaan)
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.05 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

(privatna sednica)

SUDIJA MEJ: Molim sekretara da nam svima podeli dokumenta.

sekretar: Časni Sude, sledeći redosled, dopunska fotografija, koja je korišćena sa slikom broj 3, strana Sekretarijata (Registry) broj 02115539 će biti dokazni predmet 636, tabulator 1. Pod tabulatorom 2 će biti dopunska tabela, grafikon, sličan grafikonu koji se nalazi na strani Sekretarijata 02115536, izveštaj veštaka. Pod tabulatorom 3 će biti nova tabela, koja govori o pravcu leta. Pod tabulatorom 4 će biti tabela koja pokazuje raspiskavanje delova granata. Pod tabulatorom 5 će biti fotokopija rentgenskog snimka projektila i pod tabulatorom 6 će biti fotografija minobacača. Dijagram vozila će biti dokazni predmet Odbrane 230, a skica koja pokazuje oštećenja na asfaltu će biti dokazni predmet Odbrane 231. Oprostite, časni Sude, dakle, dijagram vozila će biti dokazni predmet Odbrane 232, a skica koja pokazuje oštećenja na asfaltu će biti dokazni predmet Odbrane 233.

SUDIJA MEJ: Izvolite. Pozovite sledećeg svedoka. Da li možete da odgovorite na ona preliminarina pitanja?

TUŽILAC AGA: Nema nikakvih zaštitnih mera za svedoka, koji sam dolazi, prema tome, Tužilaštvo poziva Kerima Mešanovića.

SUDIJA MEJ: Svedok je spreman. Onda neka pročita svečanu izjavu.

SVEDOK MEŠANOVIĆ: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu cjelu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Izvolite sedite. Izvolite, gospodine Kan (Khan).

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC KAN

TUŽILAC KAN – PITANJE: Časni Sude, ovaj svedok je već svedočio u *Predmetu Brđanin i Kvočka*, prema tome, transkripti su već usvojeni, po Pravilu 92bis(D), prema tome, ja ću samo da pitam svedoka sledeće. Gospodine, da li ste vi svedočili u *Predmetu Brđanin i Kvočka* pred ovim Sudom?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC KAN: Ja sad ulažem zahtev da se dodeli dokazni broj ovim transkriptima, oni su već usvojeni.

sekretar: To će biti broj 638.

TUŽILAC KAN: Svedočenje ovog svedoka se tiče opštine Prijedor i ja ću ukratko da pročitam rezime njegovog svedočenja. Svedok je rastao i živeo u Prijedoru sa svojom porodicom, gde se nalazio do 1992. godine. Iako je on Musliman, žena mu je Srkinja. Pre izbijanja sukoba on je radio u kancelariji za mobilizaciju Sekretarijata za narodnu odbranu, koja se nalazila u istoj zgradi, kao i policija. Pre 1991. godine naredbe za mobilizaciju su dolazile iz Sarajeva preko Banja Luke, ali posle 1991. godine te naredbe su dolazile direktno iz Knina u Hrvatskoj. Otprilike, u to vreme organizacija stare Teritorijalne odbrane se promenila i bio je stvoren novi federalni organ koji je bio poznat, kao VTO, koji je imao kontrolu nad svim vojnim pitanjima u Prijedoru. Ova nova struktura TO je bila takva da je na njenom čelu bio Srbin. Kancelarija za mobilizaciju je bila deo VTO, ali svedok smatra da je on bio isključen iz toga zato što je bio Musliman. U septembru i oktobru 1991. godine svedok je dobio uputstva od načelnika VTO da mu dostavi spisak za mobilizaciju na kome se nalaze imena samo Srba. Jedinice koje su vršile mobilizaciju su bile banjalučka raketna jedinica, Peta kozarska brigada, 43. motorizovana brigada i jedinica za projekte sa velikim dometom. Početkom 1992. godine oružje je tajno bilo deljeno srpskim civilima. U februaru 1992. godine komandant Prijedorske ratne brigade je postao major JNA Radmilo Zeljaja, koji je rekao da će Kozarac da sravnji sa zemljom. Srbi su osnovali sopstvenu skup-

štinu u martu i preuzeli vlast u Prijedoru 30. aprila 1992. godine. Postepeno Muslimani su gubili poslove. Na njihova mesta su dolazili Srbi. 23. maja selo Hambarine je bilo granatirano i napadnuto od strane srpskih snaga i uskoro, upravo posle toga srpske snage su napale i Kozarac. Svedoku je rekao kolega da je stari grad koji je deo Prijedora i koji bio uglavnom naseljen Muslimanima, napadnut i uništen od Srba uz pomoć tenkova, koji su takođe počeli napad, tako što su uništili džamiju. U to vreme Simo Drljača je bio šef prijedorske policije i on je svedoku dao propusnicu za slobodno kretanje. 24. juna on je bio uhapšen od strane policije i smešten u ćeliju u SUP-u. Dok su ga prevozili u logor "Omarska" tukli su ga i izbili su mu četiri zuba. U to vreme predsednik Kriznog štaba bio je doktor Stakić, a Simo Drljača je osnovao logor "Omarska" u skladu sa naredbom MUP-a Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Svedok se nalazio u Omarskoj, otprilike tri meseca, od juna 1992. godine do avgusta 1992. godine. Nikad nije bio optužen za neko krivično delo, niti mu je rečeno zašto je bio zatvoren u logoru. Otprilike 3.000 ljudi je bilo zatvoreno u logoru "Omarska". U početku je bio smešten u "Beloj kući", tokom prva tri dana njegovog zatočeništva sa 45 drugih osoba. Te druge osobe su bile pretučene i bilo ih je teško prepoznati. Židovi su bili prekriveni krvlju. Svedok je pomogao da se iznese jedan čovek, koji je bio prebijen na smrt. Željko Mejakić je bio načelnik logora. Ranko Mijić je bio zadužen za one koji su vršili ispitivanje. Prema svedoku Mijić je bio najodgovorniji za ubistva i premlaćivanja, do kojih je dolazilo u logoru "Omarska", zato što je on bio taj koji je vršio kategorizaciju i davao spiskove Mejakiću, da bi se vršila premlaćivanja i ubijanja. Svedok je proveo samo tri dana u "Beloj kući" i posle čega je Mejakić naredio da se on prebaci u "Staklenik", gde je, kako je Mejakić tvrdio, mogao da mu garantuje bezbednost. Dok se nalazio u Omarskoj, higijenski uslovi su bili neprikladni i zatočenicima nisu dobijali dovoljno hrane. Premlaćivali su ih dok su išli na obroke i mnogi su bili toliko preplašeni da nisu izlazili iz svojih ćelija da bi jeli. Dok se svedok nalazio u Omarskoj on je stalno bio u strahu da će ga premlatiti ili ubiti. Zatvorenike su delili u tri kategorije. Najgora kategorija, je bila prva kategorija, prema ovom svedoku. U drugoj kategoriji su se nalazili oni, koje je trebalo i dalje držati u zatočeništvu, a u trećoj kategoriji su bili oni koje je trebalo pustiti. Prva kategorija se obično sastojala od intelektualaca ili dobrostojećih pripadnika muslimanske zajednice, u to vreme, u Prijedoru. U drugoj kategoriji su bili oni koji su podržavali SDA, a u trećoj kategoriji su bili Muslimani koji nisu učestvovali ni u čemu. Određeni broj ljudi iz prve kategorije je nestao bez traga. Njih su odveli u "Crvenu kuću", gde pretpostavlja svedok da su ih ubili. Jednom prilikom

100 ljudi je stiglo u Omarsku, pošto je očišćeno područje Brdo kod Prijedora. Oni su smešteni u "Belu kuću" i ubijeni tokom noći. Ujutro je svedok video kako se u kamione tovare mrtva tela. Područje Brdo pokriva sela Hambarine, Bišćani i Dubrovci. Otprilike tog istog dana je 150 ljudi bilo ubijeno u logoru "Kereterm", tako je čuo svedok, pošto je bio pušten iz logora. Dok se on nalazio u Omarskoj on se seća da je jednom došla delegacija sa važnim ljudima u kojoj se nalazio Brđanin, Župljanin, Drljača i Stakić. Oni su došli uz pratnju policije i sa telohraniteljima. Kada je pušten, svedok je odveden u logor "Trnopolje", gde su ga držali samo jedan dan. Zatim se vratio u selo Mejakiće, gde je živio, ali je ponovo odatle otišao zbog toga što su mu i tamo upućivane pretnje. Ovo je samo kratak sažetak svedočenja ovog svedoka i uz vaše dopuštenje, postavio bih mu još jedno ili dva pitanja.

SUDIJA MEJ: Izvolite.

TUŽILAC KAN – PITANJE: Gospodine, vi ste rekli da su srpske vlasti došle na vlast u Prijedoru 30. aprila. Pre 30. aprila, koliko su oružanih napada Muslimani izvršili na Prijedor?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Nijedan oružani napad prije 30. aprila.

TUŽILACKAN – PITANJE: Vistetakode spomenuli to da je ljude u prvoj kategoriji trebalo "zalediti, slediti". Šta pod tim podrazumevate?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Podrazumjevam, jer sam i ja 2. jula bio na toj listi za hlađenje, kako mi je rekao šofer od komandanta Vrk. Nadi-mak mu samo znam, Vrk. On mi je rekao: "Sretan si, a trebao si biti ohlađen juče". To mi je rekao u subotu ili petak, to je bilo 2. jula. Pretpostavljam da sam trebao bit ohlađen, a samo mrtav čovjek je hladan, to je bio sleng nekakav i ...

TUŽILAC KAN – PITANJE: Pre preuzimanja vlasti 30. aprila vi ste rekli da ste živeli u Prijedoru. Da li ste poznavali osobu po imenu Darko Mrđa?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, ali ne tako dobro, već iz viđenja.

TUŽILAC KAN – PITANJE: Da li ste ga videli dok ste bili u logoru "Omarska"?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, vidjeo sam ga zadnji dan, to je bio 6. avgust, kada su pratili autobuse na Manjaču, on i momak po nadim-

ku Baki, inače atletičar u Prijedoru, bio maratonac ili tako nešto. Njega sam znao bolje, kao sportistu.

TUŽILAC KAN – PITANJE: Da li je gospodin Mrđa, da li su gospodin Mrđa i gospodin Baki, radili za neku konkretnu organizaciju ili organ?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam šta mislite pod tim, prije rata ili ...

TUŽILAC KAN – PITANJE: Onda, kada ste ih vi videli u Omarskoj, da li su bili civili ili vojna lica?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: To je bila navodno specijalna jedinica, interventni vod ili tako su ih zvali. Mada je Baki bio nesposoban za vojsku, za armiju, nije služio vojsku, on je bio jedan od glavnokomandujućih na tom oklopnom transporteru, koji je došao 6. avgusta u Omarsku.

TUŽILAC KAN: Nemam više pitanja, time je glavno ispitivanje završeno.

SUDIJA KVON: Gospodine Aga (Agha), pre nego što nastavimo želeo bih nešto da razjasnim? Sadržaj dokaznog predmeta 638, vi nudite na uvrštenje samo transkript ili želite da ponudite celi paket?

TUŽILAC KAN: Nudimo celi paket na uvrštenje.

SUDIJA MEJ: Ali, vi nam niste dostavili indeks tako da ne znam što stoji sad u tom paketu?

TUŽILAC KAN: Ispričavam se, časni Sude, nemamo indeks, ali ćemo da ga napravimo.

SUDIJA MEJ: Svakako, to učinite. Izvolite, gospodine Miloševiću, imate jedan sat za ispitivanje ovoga svedoka.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej (May), pokušaću da postavim, bar neko... Gospodine Mešanoviću, sada ste rekli da su Srbi preuzeli vlast u Prijedoru 30. aprila, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li tačno da su oni preuzeli vlast bez ijednog ispaljenog metka?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nije bilo nikakvih nasilja, bilo koga povređenog ili bilo šte drugo?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Te noći ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li tačno da su područja sa većinskim muslimanskim stanovništvom tada ostala pod kontrolom milicije, čiji su sastav činili Muslimani i nešto malo Hrvata i pod kontrolom Patriotske lige Bosne i Hercegovine, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Na primer Kozarac, gde je bila velika naoružana formacija Muslimana, zatim, Hambarine, Bišćani, Orahovo?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je sve ostalo pod kontrolom Muslimana?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, do 23. aprila.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a da li je neposredni povod za preuzimanje, uravo depeša, koja je načelniku stanice Javne bezbednosti, Hasanu Tamidžiću, čini mi se da se preziva tako ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Talundžić.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Talundžiću, koji je bio načelnik policije, dakle u Prijedoru. Depešu je uputio ministar Alija Delimustafić, u kojoj se tražilo da se preuzmu akcije na blokadi kasarni, oduzimanju oružja od JNA i slično i da je ona greškom dospela i u ruke Srbima u Prijedoru, je l' vam poznato to?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne. Ja sam radio u Sekretarijatu za narodnu odbranu, a ne u SUP-u.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa ta je depeša poslata 30. aprila, a 29. aprila i 30. su oni preuzeli glavne institucije?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, Srbi ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je l' vam, to poznato?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Srbi su preuzeli 30. aprila ujutru, oko 5.00.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste. Je l' možemo, gospodine Mej, ovu depešu da stavimo kao dokazni predmet? Ona nosi datum 29. april, potpisao je ministar unutrašnjih poslova Alija Delamustafić i u njoj se kaže da se izvrši blokada vojnih objekata i tako dalje, da se kolonama jedinica bivše JNA spreči izlazak iz kasarni i komuniciranje na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine i da se ubrzano planira i otpočnu borbena dejstva na celokupnoj teritoriji i BiH i da se ta dejstva koordiniraju sa štabom TO regije i okruga Republike Bosne i Hercegovine, zatim da se u okviru planiranja borbenih dejstava planiraju opsežne mere zaštite stanovništva, materijalnih dobara i tako dalje. Dakle, masovno zaprečavanje, na svim pravcima teritorije Republike Bosne i Hercegovine, na kojima jedinice bivše JNA odpočinju izvlačenje tehničkih i materijalnih sredstava i tako dalje. Dakle, u Prijedoru je bilo sve mirno, ova depeša je poslata 29. aprila gde se naređuju borbena dejstva, napadi na vojsku, blokade kasarni i tako dalje i onda srpska TO preuzima kontrolu nad Prijedorom. Jesu li ti datumi tačni?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Datumi, da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, molim vas, da ovo...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, prvo neka svedok pogleda dokument. Molim svedoka neka pogleda ovaj dokument i da ga komentira?

SVEDOK MEŠANOVIĆ: Da, ovdje vidim i neke datume 11. maj 1992. godina, koji je rukom ispisan ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja govorim o datumu samog telegrama. Telegram je 29. april.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vidite u gornjem levom uglu.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: 29. april.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, možemo li dalje, gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Ne, dajte svedoku priliku da komentariše dokument. Gospodine, ako želite nešto da kažete o ovom dokumentu, recite nam to, a ako ne, onda predajte dokument sudskom poslužitelju.

SVEDOK MEŠANOVIĆ: Čini mi se da nisam čuo ovaj dio, gdje stoji: "Na osnovu odluke Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine", broj taj i taj, od 27. aprila 1992. godine "o povlačenju jedinica JNA sa teritorije Republike Bosne i Hercegovine, a zbog narušavanja ove odluke i odpočetog otuđivanja i pljačke imovine Republike Bosne i Hercegovine od strane bivše JNA, naređujem", mislim da je ovaj dio mnogo bitan, ovaj prethodni koji prethodi naređenju, zašto je došlo do ovakvog naređenja ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pa kako to mislite da JNA, koja izvlači svoja sredstva, da pljačka imovinu Bosne i Hercegovine?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: I mi smo bili JNA i ja sam bio JNA, to je i moja imovina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ako je to objašnjenje, onda ne moramo dalje da postavljamo pitanja u vezi sa tim.

SUDIJA MEJ: U redu. Predajte molim vas dokument nama. Označićemo dokument za identifikaciju.

sekretar: Molim da objašnjenje uđe u zapisnik?

SUDIJA MEJ: Prvo dajte broj, molim vas?

sekretar: Časni Sude, dijagram vozila, koje je podnela Odbrana, će nositi broj D 231. Skica, koja pokazuje štetu na asfaltu biće dokazni predmet Odbrane D 232, a ovaj dokument, telegram od 29. aprila 1992. godine, nosiće broj dokazni predmet Odbrane D 233.

TUŽILAC AGA: Molim da se i Tužilaštvu da kopija dokumenta, koja se označava za identifikaciju.

SUDIJA MEJ: Sada samo označujemo, to za identifikaciju na uobičajni način. Vi ćete dobiti kopiju i moći ćete da komentarišete taj dokument?

SUDIJA KVON: Molim, takođe sekretara da kasnije provjeri broj Stakićeve izjave i pisma, koja su takođe pokazana svedoku, a sada idemo dalje?

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Konstatovali smo maločas da su područja sa većinskim muslimanskim stanovništvom ostala pod kontrolom milicije, čiji su satav činili Muslimani i pomenulo se Kozarac, Hambarine, Bišćane, Čarakovo. Je li tačno da je na mestu Hambarine ubijeno nekoliko pripadnika, tada već postojeće vojske Republike Srpske, 19. maja odnosno 22. maja na kontrolnom punktu koji su držali Muslimani ? To su bili vojnici, koji su, inače, išli bez oružja i krenuli su kući u Ljubiju? Sećate se toga?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, koliko se sjećam informacije radija Prijedora, ti vojnici su bili naoružani, i izazvali su pucnjavu na kontrolnom punktu, koji je kontrolisao milicioner Aziz Zališković i tad je došlo do pucnjave.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tada su tu četvoricu ubili?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne četvoricu, jedan je poginuo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to je ono šta vi tvrdite.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja ono što znam, ja sam iz Prijedora. To je prvi opajeni metak. Bio je 22. maj, petak naveče, u popodnevним satima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Zna se i ko je ubica, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa taj Aziz, koga ste ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Aziz je bio komandant tima, komandir kontrolnog punkta, Aziz Zališković.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, on je komandovao onima koji su ubili tog vojnika?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tako vi tvrdite, a ja imam podatak da su četvoricu ubijena. Ali da se vratimo na vas i vaše svedočenje, koje je pisme-

no. Vi ste radili u Odseku za mobilizaciju opštinskog sekretarijata za Narodnu odbranu u Prijedoru?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I ostali ste na toj dužnosti do 24. juna 1992. godine, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, ostali ste i pošto su Srbi preuzeli vlast u Prijedoru 30. aprila ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Sa jednom pauzom, od negdje polovinom maja, kad smo svi dobili otkaz i vraćen sam na posao u junu, ne mogu se sjetiti datuma, negdje neposrijedno pred moj odlazak u Omarsku, jer nisu imali adekvatnu zamjenu trenutno za mene.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a da li je tačno da je šestorica, od sedmorice Muslimana iz vaše službe, ostalo na poslu i nakon preuzimanja vlasti od strane Srba?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Do polovine maja, samo Bećir Medunanjina nije dolazio na posao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, samo Bećir Medunanjina je bio smenjen?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Jeste.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A zašto je on smenjen?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Bio je član SDA.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, zar članstvo ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Bio je Musliman.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A malopre smo konstatovali da je od sedam Muslimana, šest ostalo na poslu, a jedan, taj Međunanjina. Da li znate da se protiv tog Međunanjina, pred Vojnim sudom u Banja Luci, vodio postupak i bio je okrivljen da je od oktobra 1991. godine na području opštine Prijedor "organizovao i učestvovao, sa još nekim licima, kao što su Čehajić Muhamed, Mujadžić Mirsad, Crnkić Husein, Talundžić Hasan, u nabav-

ci oružja, stvaranju paravojnih formacija i sprečavao vraćanje nabavljenog oružja legalnim organima vlasti”?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: To mi nije poznato.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo vam optužnica Vojnog suda, pa, prema tome, on nije smenjen zato što je Musliman, jer od sedam Muslimana, a vas je šest ostalo, a on jedan nije. Ovo je optužnica protiv njega i ovih ostalih, koja se odnosi na ova dela, koja sam maločas citirao. Molim vas, da uzmete ovo, gospodine Mej. Dakle, nije zato što je Musliman, nego zato što je učinio krivično delo.

SUDIJA MEJ: Neka svedok pogleda ovaj dokument.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ovo je 5. septembar 1992. godine, optužba nakon njegovog ubistva, nakon ubistva ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja i ne znam da je on ubijen ...

SUDIJA MEJ: Pa pustite svedoka da završi?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Crnkić Husein, moj bivši profesor, ubijen, Ališković Aziz ubijen, Čehajić Muhamed ubijen, Medunjanin Bećir ubijen, ovo što ja znam, a optužnica je podignuta 5. septembra, a oni su ubijeni u junu mjesecu, optužnica protiv mrtvih ljudi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro ...

SUDIJA MEJ: U redu, hvala. A sada molim vas, predajte to nama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li znate da podizanju optužnice prethode izvesne radnje, koje se tiču izvršenja dela, za koje se podnosi ta optužnica?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Nije mi to poznato da u civilizovanom djelu svijeta, otkinuti čovjeku poklopac glave, Bećiru Medunjaninu i probosti mu grudni koš, postoje takve radnje prije podizanja optužnice.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa on verovatno mrtav nije mogao da izvrši ta dela za koja je optužen?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Nije optužen. On je prvo ubijen, pa optužen, moje mišljenje, jer je optužnica iz septembra, a on je ubijen u junu mjesecu 1992. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, treba pročitati sve to što tu piše, a to je prilično ogroman dokument. Ja se na njemu ne bih zadržavao, ako ga prihvataju, kao dokazni predmet, moći će da ga pročitaju. Recite mi, molim vas, ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, označićemo ovaj dokumenat za identifikaciju, a onda ćemo da vidimo da li je relevantan?

sekretar: Dokazni predmet Odbrane 235, označen za identifikaciju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Mešanoviću, da li je tačno da vas niko nije prisiljavao, sve to vreme, da potpišete nikakvu izjavu ili zakletvu o lojalnosti?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Bila je nuđena.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, vi kažete na drugoj strani izjave, u četvrtom pasusu, to je izjava od 4. februar 1999. godine, da vas niko nije prisiljavao na nikakvu zakletvu o lojalnosti?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno je, kažem bila je nuđena, nisam je potpisao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je tačno da je vaš kolega u odeljenju bio Stepan Marić, bosanski Hrvat. Marića su poslali na Manjaču 1991. godine, jer nije izvršio neredbu o mobilizaciji, to piše na drugoj strani, u drugom pasusu vaše izjave, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Taj Stjepan je radio za odbranu, kao programer, a on je, možda je greška u prevodu, on je otišao na Manjaču, kao načelnik veze, puka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, da li je tačno, ako nije greška u prevođenju ovoga, ovo šta piše u vašoj izjavi na drugoj strani, u drugom pasusu, da je on optužen da je napravio lažne programe, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, ni on nije poslat u zatvor zato što je bio Hrvat, već zato što je vršio krivično delo, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, jer je on i ja smo optuženi da smo odnjeli podatke u Zagreb na očitavanje i na osnovu toga dobili 100.000 maraka lično od gospodina Franje Tuđmana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to zvuči prilično neverovatno, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Hvala bogu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi kažete, na drugoj strani, u trećem pasusu: "Ljudi u Prijedoru su bili protiv naredbe o mobilizaciji, donete na saveznom nivou".

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Za koju mobilizaciju, koje godine, koji mesec?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa evo na drugoj strani, u trećem pasusu, koji o tome govori?

TUŽILAC KAN: Časni Sude, molim da se svedoku da kopija njegove izjave.

SUDIJA MEJ: Zašto?

TUŽILAC KAN: Zato da vidi one delove za koje se tvrdi da je izrekao, kako bi to mogao da komentariše, tako čemu biti lakše.

SUDIJA MEJ: U redu.

TUŽILAC KAN: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi, zar nije u to vreme još uvek, to je znači 1991. godina, Jugoslavija postojala kao jedinstvena država i da su odluke saveznih organa bile zakonite?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, ali hijerarhijskim putem su prije toga dolazile preko Beograda, Sarajeva, Banja Luke, pa Prijedor. Bili smo protiv, jer su naredbe dolazile iz Knina. Ćirilčne depeše iz Knina, koji ni po kakvom ustrojavanju one zemlje prije rata nije pripadao nama. Mi smo bili

pod upravom vojnog okruga Banja Luka, a iznad Banja Luke je bilo Sarajevo, a iznad Sarajeva je bio Beograd, zato smo bili protiv toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vi kažete da je u proleće 1991. godine obavljena poslednja redovna mobilizacija teritorijalnih jedinica?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kažete: “Kada su delili oružje, Srbima su dali automatske puške, a Muslimanima su dali puška M-48?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno, to je bilo sa odredom TO koji je bio mobilisan na aerodromu “Urije”. Pripadnici srpske nacionalnosti su dobili automatske puške, a pripadnici muslimanske nacionalnosti su dobili puške M-48.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, jeste li vi to videli, kad ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste li vi bili mobilisani?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam nisam bio mobilisan, nego bio sam na aerodromu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači niste bili mobilisani i niste imali puške?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne, ja sam radio u Sekretarijatu za narodnu odbranu. Ja sam izvršavao mobilizaciju.

sekretar. Molimo vas da govorite malo sporije i da se ne preklapate?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Izvinjavam se,časni Sude.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kažete da su stvari počele da se drastično menjaju na gore nakon nove godine 1992. godine, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite zašto?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Jer su se vraćali pijani vojnici sa hrvatskog ratišta sa obilježjima, koja su i vrijeđala i iritirala nesrpski živalj.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: To su bile kokarde, to su bili znakovi "Bijelih orlova", to su bili znakovi četiri "S" ne znam kome su oni pripadali. Radili su po gradu šta su oni htjeli, pili, jeli bez naplate, lupali, razbijali, eto u tom smislu se promjenilo na gore.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, pošto ste vi radili u Narodnoj odbrani, je l' bila tamo neka jedinica Narodne odbrane?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne. Prijedor, kao Prijedor, nije imao aktivni dio vojske.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, je li tačno da se stanje pogoršalo upravo posle onog proglašenja nezavisnosti Bosne i Hercegovine, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: I prije, imali smo u novembru 1991. godine pucnjavu, to je tepih metaka bio po ulicama, kad su se vratili sa hrvatskog ratišta. Negdje od 4. novembra 1991. godine krenulo je nagore?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, od kada su poznate izjave lidera Alije Izetbegovića o samostalnosti i nezavisnosti Bosne, je l' pre 4. novembra 1991. godine ili posle, kako kažete: "da je od 4. novembra krenulo nagore"?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Izjave da, ali ne, to su samo izjave, izjave su bile i od Karadžića da će jedan narod nestat sa zemlje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, vama je bilo poznato da je stvaranje nezavisne Bosne bilo prevashodna težnja muslimanskog rukovodstva?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Nesrpskog življa.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Poznata vam je i ona izjava Izetbegovića "da će mir žrtvovati za suverenu Bosnu"?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Možda, ne znam, ne sećam se.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To se sve događalo, reagovanje na sve, to je počelo tek u novembru, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Mi smo imali prije toga mobilizaciju rezervnog sastava i odlazak u Hrvatsku i tada su se dešavale čudne stvari. Muslimani nisu odlazili tamo, ni na hrvatsko ratište ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mešanoviću, a recite mi šta vam je poznato o organizovanju paravojnih formacija u to vreme, Patriotske lige i drugih paravojnih formacija Muslimana u Bosni i Hercegovini?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne bih vam mogao odgovoriti na to pitanje, jer nisam upoznat.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, poznato vam je, naprimer, da je u vreme ovih događaja, o kojima vi svedočite, u Kozarcu bilo nekoliko hiljada naoružanih pripadnika muslimanskih snaga?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne bih rekao da je toliko bilo. Jeste bila jedinica TO Kozarca, ali to nije bilo nekoliko hiljada.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, o tome postoje podaci, pa ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Mislim, nije mi poznato, taj dio mi nije poznat, jer je to Teritorijalna odbrana, a ja sam ipak bio civilni dio, Sekretarijat za narodnu odbranu, to su dva različita ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je išta poznato o stvaranju paravojnih formacija?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne, jer nisam bio uključen ni jednog momenta, niti sam bio u saznanju oko toga, jer ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne znate ništa ni o prikupljanju oružja, ni naoružanju ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Znam o prikupljanju oružja ono što je bilo na Radiju Prijedor, to znam. Proglasi koji su bili da se preda naoružanje i lično i bilo kakvo drugo, uključujući čak i pištolj, to se moralo predati, to znam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali ja vas pitam o naoružavanju, a ne o razoružavanju?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: O naoružavanju Srba u Prijedoru, to znam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne znate ništa o naoružavanju Muslimana?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam živio u Prijedoru. Ja nisam živio u okolnim selima i vjerujte da ne znam to, a znam to da je bilo javno deljenje, čak i djeci, oružje u Prijedoru u proljeće 1992. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Mislim, izvinjavam se, mislim da ima i podatak, koliko je oduzeto oružja od strane Muslimana, da je to samo stotinu i nešto cijevi, koliko sam ja vidio podatke pred ovim Sudom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, kad govorite o naoružanju Srba, jesu li se oni naoružavali samo radi samoodbrane, ili iz nekih drugih razloga?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ispostavilo se da je iz nekih drugih razloga, jer nisu imali uopšte potrebe za samoodbranu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa videli ste ovu depešu Alije Delamustafića, kako kažete da nisu imali potrebu za samoodbranu?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Mislim na prostoru na kojim sam ja živio nije se ukazala takva potreba za samoodbranu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, molim vas, bilo je mirno dok nije došla ta depeša, čak, gde se naređuju napadi na vojsku. A recite mi, molim vas, kako uopšte može to da funkcioniše? Zato što ste maločas objašnjavali da ste vi naredbe počeli da dobijate preko Knina?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da. To ne mogu objasniti. To možda vi možete objasniti, jer vi ste u to vrijeme bili u vrhu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ja verujem da to nije tačno i zbog toga vas i pitam?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam šta bih vam odgovorio na to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da je naredbom savezne vlade sve oružje izmešteno iz lokalnih, kako kažete "ureda Teritorijalne odbrane i stavljeno pod kontrolu JNA".

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Pa, je l' vama poznato da su ukinuti štabovi TO i da je prešlo u vojne teritorijalne organe, trebalo bi to znati je l' ste tada bili u vrhu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro, a da li znate da je 29. maja 1990. godine, iako nije bilo znači nikakvih sukoba nigde, doneta odluka Predsedništva Jugoslavije o preuzimanju naoružanja i vojne opreme TO i njihovom uskladištenju u magacine JNA, upravo da se ne bi došlo do nekontrolisanog korišćenja tog oružja i da je to važno za celu teritoriju Jugoslavije?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno i onda se ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Za sve republike u Jugoslaviji i svuda je to realizovano?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: I onda se desilo, Slovenija, Hrvatska i Bosna, kad se oduzelo naoružanje jedinicama TO.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa oduzelo se, odnosno ne oduzelo, no stavilo se pod kontrolu i u magacine JNA i oduzimalo se i u Srbiji i drugim republikama ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Zovite to kako hoćete. Rat je počeo, ja nisam imao ni pištolja službenog koji mi je oduzet 30. aprila 1992. godine, službeni pištolj 7,69 mi je oduzet.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li je tačno da od februara 1991. godine Opštinskoj vojnoj komisiji, koja je radila u kasarni "Žarko Žgoljanin" u Prijedoru, nije isporučen ni deo naoružanja, koje je prema ovoj naredbi trebalo da bude predato?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam uopšte, jer mi nismo imali dio aktivne vojske uopšte u Prijedoru, samo rezervni dio je bio u Prijedoru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je l' bila ta kasarna "Žarko Žgoljanin"?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Jeste kasarna je bila, ali nije bio ni jedan vojnik, samo oficirski kadar.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Taj oficirski kadar nije vršio nikakve, kako bih rekao ratne aktivnosti, nego je bila komisija koja je trebala da primi to oružje, prema naredbi predsedništva SFRJ, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Niko ...

prevodioci: Molim govornike da se ne preklapaju zbog prevoda.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Izvinjavam se. Ne komisija, kasarna Prijedor je uvijek imala određeni broj aktivnih oficira koji su činili činovnički dio jedinice koja se formirala za određenu vojnu poštu, tako da to nikakva komisija nije bila. Tu je bilo ljudi koji su paralelno, kao i ja u civilnoj vlasti, imali istu funkciju, organizacijske, mobilizacijske poslove. Komandant puka bio je komandant kasarne u to vrijeme. U kasarni Prijedor vojnika uopšte nije bilo, kad kažem vojnika, mislim na momke koji su služili Jugoslovensku narodnu armiju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li je tačno da stranka SDA i Izetbegović, lično još početkom 1991. godine, da su doneli odluku da Muslimani ne idu u JNA? Da je SDA tada pozvala sve vojnike i starešine rođene u Bosni i Hercegovini da napuste JNA i istovremeno sprečavala dalje regrutovanje pripadnika JNA?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja znam za jednu naredbu da se ne odaziva u rezervni sastav, da se ne odaziva na mobilizaciju za rezervni vojni sastav, da ne bi išli na ratište u Hrvatsku, za taj dio znam. A mi smo redovno vršili upute u JNA, sad ne bih vam tačno znao reći do kojeg mjeseca, ali smo prestali, jer nije bilo ni potrebe. Niko više nije ni tražio, posle u stvari, dešavanja u Hrvatskoj, više nije bilo redovne upute u JNA, ni u Hrvatsku, ni u Sloveniju, a mislim, čak ni u Bosni nije bilo upute u JNA.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, je li tačno da je SDA Prijedora preko svojih predstavnika apelovala na Muslimane Prijedora da se ne odazivaju pozivima JNA?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja ću vam opet ponoviti. Ja nisam bio član SDA.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, poznat vam je taj apel njihov?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Čak ni to vam ne bih mogao reći. Znam da su to bila govorkanja, a da li je to bio zvaničan stav partije, nisam bio član partije i ne bih vam to mogao odgovoriti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, je l' vam poznato da je 12. aprila 1992. godine Alija Izetbegović naredio sveopšti napad na kasarne JNA?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dok ste vi radili u Prijedoru, vi kažete na trećoj strani vaše izjave, u posljednjem pasusu: “Sve do 22. maja se ništa u to vreme ni dešavalo u Prijedoru”, je l’ tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Pa, izuzev što je bilo 4. maja, mislim da je to bilo ubistvo, na pravcu Prijedor - Dubica, izvedeni su tri Muslimana iz autobusa redovne linije autobuske i ubijeni sve troje, dan poslije toga je osvanuo policijski čas.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To se slaže i sa mojim podacima, jer to je bilo povezano sa jednim ubistvom vojnika dan pre toga, pa je onda neko iz osвете ubio tu trojicu Muslimana i onda je da bi se sprečilo dalje nasilje uveden policijski čas i on je važio za sve, je l’ tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Za mene da, jer nisam izlazio. Ne znam je l’ je za sve, je l’ se čula pucnjava i posle deset sati i pjesma i otvoreni kafići ispod mog prozora, gdje sam ja stanovao. Kafić je radio svu noć.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi, pošto govorite o boravku u Omarskoj, pa kažete da je, kako vi kažete: “Bijela kuća, rezervisana samo za ljude iz Kozarca ili one, koji su učestvovali u napadu na Prijedor”, je l’ tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, bio je napad na Prijedor?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tako su oni rekli, jer ja imam pitanje, zašto sam ja bio u Omarskoj?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa evo doći ćemo i na to. Jer ste vi maločas potvrdili da je 22. maja došlo do ubistva na punktu, koje su držale muslimanskim snage, je l’ tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi tvrdite jedan vojnik, a ja imam podatak da su ubijena četiri vojnika i čak, od njih su dva bili Srbi i dva Hrvati?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Uviđaj su pravili Srbi, a ne niko drugi i izvještaj se pravi kako kome odgovara.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, ja imam ovde dokument. Pošto nije stvar o uviđaju, nego o dokumentu koji posedujem, možda ćete i to reći da je neko

optužen pošto je ubijen. Službena beleška, to je izjava uhapšenog Serić Amira, od 10. juna 1992. godine u kojoj on govori da su u selu Hambarine ubijena dva uniformisana Srbina, koja su tuda prolazila sa dvojicom Hrvata, koji su ranjeni i onda kaže: "Pred Dadom je pričao da je te ljude ubio neki Siki, mislim da se zvao Sikirić, jer je sa svojim ljudima zaustavio patrolu vojnika u Hambarinama". Tu ima prilično duga izjava, koja govori o celom događaju. Mislim da se može uzeti kao dokazni predmet.

SUDIJA MEJ: Neka svedok to prvo pogleda. Neka je svedok na kratko pogleda i neka nam kaže, da li može nešto da kaže o tome ili ne?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Serić Amir je ubijen, otac mu je Jusuf. Radio je u "Naftagasu". Ime mi se vrti kroz glavu. Ubijen je posle ove izjave. Mešić Halim ubijen je u Omarskoj. Išao je na snimanje filma "Napad na Prijedor", posle toga je ubijen.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ko je ubio jednog, ko drugog, imate li bilo kakve ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ko je ubio sve i Amira i Halima i Muhameda i ostale, ko je ubio?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, dobro, prilikom muslimanskog napada na Prijedor ubijeno je, po onome šta je ovde svedok pre vas govorio, 17 srpskih policajaca. Ko je njih ubio?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne bih vam mogao odgovoriti ko ih je ubio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali vam je valjda poznato da su ubijeni, pošto su sahranjeni, po...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: To su bili policajci većim dijelom iz Bosanskog Novog, je l' vam to poznato da su policajci ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Poznato mi je ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Veći dio njih je iz Bosanskog Novog. Šta su radili to jutro u Prijedoru i gdje su poginuli veliko je pitanje, da l' u Hrvatskoj ili u Prijedoru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mešanoviću, koliko ja imam podatke oni su poginuli u tom muslimanskom napadu na Prijedor, a vi kažete da ste živeli sve vreme u Prijedoru i poznat vam je taj napad?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno. Čuo sam pucnjavu to jutro i trajalo je sve do u podne. Među njima je bio i moj ujak sa dva sina, jedan je u Australiji (Australia), a drugi, sa ocem u Švicarskoj (Switzerland). Kuća, preko puta radio Prijedora je srušena do temelja, pod izgovorom da je napad bio iz kuće i da je to uradio moj ujak sa svoja dva sina, sa sinom iz prvog braka za kojeg ne zna već 20 i kusur godina. I to je tačno da ta kuća, preko puta radija Prijedora više ne postoji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad je ta kuća uništena?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Uništena je prilikom napada na Prijedor.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Taj napad na Prijedor su izvele muslimanske snage, kao što znate?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja to ne znam. Ja vam kažem moj ujak nije bio u Prijedoru, a to može Sud provjeriti. Kad je otišao i ujak i njegov sin u Švicarsku i kad je nestao prvi sin iz braka negdje u Australiji za koga nije čuo 30 godina, zvanični policijski izvještaj je bio da je moj ujak sa dva sina napao Radio Prijedor. Možete provjeriti da je ta kuća nestala sa lica zemlje. Kuća na sprat sa dva lokala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja to ne znam, ali ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja znam ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To nije pitanje, koje vam ja postavljam. Tada kad su stradali ovi vojnici na tom punktu, da li znate da su tada bili, taj Aziz Zališković, Zeljenković, Sikirić Ferid, a potom su došli, Mujadžić Mirza, Emir Mujadžić, Ešir Crnkić, Husein Crnkić, Asmir Vehavović, Husa Pašić, Semir Haltak?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne bih vam znao odgovoriti ko je došao. Samo sam čuo da je Aziz Zališković bio i dalje. Ne znam ko je bio, jer on je, mislim da je iz Bišćana, Jugovaca, odozgo milicioner, rođen gore.

SUDIJA MEJ: Sad je vreme za pauzu. Pre nego što odemo na pauzu da li želite da svedok dostavi ovaj dokument ili drugi koji se spominjao, da li želite to? Da li to želite, gospodine Miloševiću?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da.

SUDIJA MEJ: U redu, onda da vidimo. Dodelićemo sledeći broj i to identifikacioni.

sekretar: Dokazni predmet Odbrane D 236 identifikacioni broj.

SUDIJA MEJ: U redu. Sad ćemo da napravimo pauzu od 20 minuta i hteo bih da podsetim svedoka da ni sa kim ne razgovara o svedočenju sve dok ga ne završi. Pravimo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li znate komandanta te grupe, koji se zvao Kemo Alagić, zvani Divljak?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste čuli da je trećom grupom komandovao izvesni Rizvanović, a četvrtom Izet Mešić Hadžija?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Hadžiju sam znao iz grada, nisam znao kojom je grupom komandovao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Po vašem saznanju, koliko je tada srpskih policajaca ubijeno?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim da je to taj broj, koji ste vi rekli.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a da li vam je poznato da je jedna grupa pobegla prema Sredicama, Bišćanima, Kalajevu i Donjoj Ljubiji?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne, ne znam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li znate da je ta grupa, koja se razišla u tajnosti, dobila zadatak da se odmori i da nakon tri dana, dakle, 2. juna da se sastanu u Studencu neposredno u blizini Šišinog Hrasta ili na Kurevu, kako bi utvrdili planove napada na Ljubiju i stanicu milicije u Ljubiji?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste uhapšeni 24. juna, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, al' iz kuće izlazio nisam do možda, negde 15. ili 16. juna. Nisam smio izaći iz kuće.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a uhapsio vas je policajac po imenu Kovačević?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koga ste poznavali iz Prijedora, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa je l' vam rekao da vas hapsi zato što vas je neko od uhapšenih pomenuo u svojoj izjavi zbog čega je navode tog lica trebalo proveriti?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno tako.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste najpre bili smešteni u tu takozvanu "Bijelu kuću", a posle ste prebačeni u "Staklenik"?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je l' tačno da vas je tamo prebacio Željko Mejakić?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Željko Mejakić vam je rekao da zjavu, koju ste dali tokom ispitivanja, da nije dobra i da treba da je izmenite?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je l' tačno da je Mejakić hteo da vam pomogne?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi kažete da je Mejakić bio komandant logora Omarska?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Međutim, vi znate da to nije tačno. Mejakić ni ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne, to je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Mejakić nikada nije bio ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: To je tačno gospodine, a nešto ste ispustili. Željko Mejakić je porodično vezan sa mnom. Porodično, moj brat je oženio njegovu sestru od ujaka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Željko je bio komandant svo vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U podacima koje ja imam on nije mogao biti komandant, jer je tamo bilo starijih od njega, on je možda komandovao nekom grupom u obezbeđenju, ali nije bio komandant logora?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Komandant stražara koji su tukli, ubijali i vodili na ispitivanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, je li tačno da Mejakić nije nikoga ni ubijao, ni tukao, ni vodio na ispitivanje?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Nikad vidio tako nešto, a on je bio glavnokomandujući, ne vidim razloga što bi on to radio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ja tvrdim da on nije bio glavnokomandujući tamo i da je to pogrešan podatak.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ja znam dva čovjeka koja su bila. To je Ranko Mijić, šef inspektora i Željko Mejakić, zovite ga kako hoćete, da li je to obezbeđenje logoraša logora ne bih znao, jer ja nisam vidio okolo šta se dešavalo i postojala je još nekakva treća formacija, vojna, civilna, policijska ili tako nešto.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, prema podacima koje imam, ratno Predsedništvo opštine Prijedor doneo je odluku prema kojoj je trebalo da se broj pripadnika rezervne policije smanji i da obezbeđenje centara Kereterm, Trnopolje i Omarska preuzme vojska, ali vojska je odbila da prihvati da to radi. Da li znate to?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Svi ovi ljudi koje pominjete u bilo kom svojstvu u policiji i tim logorima, to su ljudi iz vašeg kraja, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, iz opštine Prijedor. Ne znam ih sve. Ove što sam nabrojao, te znam. Čuo sam sam od logoraša koji su došli prije mene, jer ja sam došao sa zakašnjenjem od 24 sata da je vojska došla iz Banja Luke ili tako nešto iz Banije, ne bih vam znao reći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vi ste pušteni iz Omarske 6. avgusta, pa ste odvedeni u Trnopolje odakle ste pušteni 7. avgusta?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A potom ste otišli kući u Prijedor, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je tačno da ste nakon 24 sata boravka u Prijedoru otišli u Petrov Gaj, upravo u kuću porodice Željko Mejakića?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I tamo ste bili naredna dva i po meseca, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Do 16. ili 17. septembra.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I tu ste bili zajedno sa porodicom Željko Mejakića sa ženom i detetom, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: S kim ste bili?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Bio sam sa roditeljima moje snahe, a to je Željкова sestra od ujaka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ali kuća preko puta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, Mejakić vas je zaštitio, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam od čega.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa je li tačno da vam je Mejakić nabavio lažnu ličnu kartu?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne. Lažnu ličnu kartu nabavila mi je svastika iz Novog Sada.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Mejakić je vaš rođak, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Bratov.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, to proizilazi iz vaše izjave, na trećoj strani, peti pasus. A, dobro, maločas ste rekli da nikad niste videli da je Mejakić nekoga udario, ili napravio bilo kakvo nasilje?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To isto važi i za Kvočku?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, ni Mejakić, ni Kvočka ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno, to sam ja rekao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nisu nikoga udarili niti izvršili bilo kakvo nasilje bilo prema kome, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ono što sam ja vidio, to sam i rekao na suđenju Kvočki i grupi?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, važa supruga je Srpkinja?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I vi ste posle ovih svih stradanja našli utočište i sigurnost u Srbiji, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Jedini put, sa srpskom ličnom kartom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a recite mi, zar niste mogli da ste želeli da odete na teritoriju pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Kuda?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa bilo kuda na tom putu, od krajnjeg zapada Bosne i Hercegovine, pa do Srbije?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Sve je bilo pod kontrolom Srba, to vi dobro znate. Jedini put je bio kroz srpsku teritoriju, živ ili mrtav sa falsifikatom pod imenom Zdravko Lukić.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li možda niste otišli na teritoriju pod kontrolom Muslimana da ne biste došli pod udar mobilizacije?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne, nisam razmišljao o tome, jer sam ja iz pakla izišao. Razmišljao sam o porodici, da izvučem porodicu van.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I izvukli ste je, je l' tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I otišli ste u Srbiju i ostali ste u Srbiji. Koliko dugo?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tri, četiri dana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A posle ste otišli u Nemačku (Germany)?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste li imali neke probleme u Srbiji?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: U Srbiji ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A je l' znate nekog Muslimana, koji je imao meke probleme u Srbiji?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste pomenuli u iskazu izvesnog Zorana Žigića?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li tačno da je reč o lokalnom kriminalcu?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne bih ga tak okvalifikovao, jer Zoran Žigić je sa mnom rastao u djelu grada, zajedno smo bili čak i u bolnici na operaciji krajnika, sa mojim bratom je išao u osnovnu školu, imao je svoj život, ja sam imao svoj život, a da li je bio kriminalac ne bih vam znao reći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa ja imam ovde jedan dokument, koji nosi datum 1. juli 1992. godine, gde stoji: "Predmet: Nalog za pritvaranje Zorana Žigića upravi zatvora Banja Luka, služba Javne bezbednosti u Prijedoru dana 1. juli 1992. godine". Žigić Zoran i tako dalje, iz Prijedora adresa, "da se uhapsi zbog osnovane sumnje da je počinio krivično delo primanja mita iz člana" toga i toga, nije važno, "Krivični zakon Bosne i Hercegovine i pritvor se naređuje u vezi sa tim krivičnim delom, Sekretarijat za unutrašnje poslove Prijedor, javni tužilac Gnjatić Vitomir obaveštava da je pod gornjim brojem postavio zahtev za pokretanje pripremnog postupka prema Žigić Zoranu zbog krivičnog dela i tako dalje, na štetu Simić Čedomira". Dakle, radi se o osobi koja je vršila krivično delo, je li tako?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Jer ste vi to pročitali, samo Zoran Žigić je bio taksista. Kakav mito je on mogao dobiti mito kao taksista?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne znam ništa o tome. Imam ovaj dokument, možete da ga pogledate?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Nije potrebno. Ne vidim razloga da ga gledam, ja sam 1. jula bio u Omarskoj.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pa pomenuli ste ga u iskazu.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, da, znam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja sam vas pitao da li je reč o lokalnom kriminalcu, vi te rekli da nije.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Imao je ubistvo nekakvo od kojeg je oslobođen. Prema tome, ne mogu ga zvati kriminalcem ako ga je Sud oslobodio, ne mogu reći da je kriminalac.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a da l' je tačno da ste dobili specijalnu propusnicu od Sime Drljače na onovu koje ste mogli da se krećete i posle policijskog časa?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, pošto ste maločas govorili o tome da niste mogli da se krećete, jeste li se kretali ili se niste kretali, to je jedno pitanje, a drugo, zašto ste dobili tu specijalnu propusnicu, šta je bila vaša aktivnost, šta ste vi radili ...

SUDIJA MEJ: Ovo će biti poslednje pitanje.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Kretao sam se od kuće do posla uz prisustvo vozača Sekretarijata za narodnu odbranu Branka Miloševića. Dozvola mi je trebala, jer ja sam rekao da sam živio i rastao u tom gradu i svi su znali ko sam, onda sam samo morao to potvrditi Siminim papirom, jer je on vedrio i oblačio u Prijedoru. Nikad se nisam kretao sam bez prisustva vozača Sekretarijata za narodnu odbranu, koji je bio naoružan i bez prisustva načelnika Vojno teritorijalnih organa Čedomira Šipovca, koji je takođe bio naoružan. Mašina, odnosno kompjuter Sekretarijata za narodnu odbranu je bio pokvaren, pa smo morali to raditi u "Žitoprometu", pošto je bilo punktova po čitavom gradu i zaustavljanja, ako me neko pozna, od lokalnih Srba, da mu mogu dokumentovati da je to Simo Drljača potpisao, a ne da se vozam iz čistog hira.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a to je bilo ...

SUDIJA MEJ: U redu. Izvolite, gospodine Tapušковиću.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Časni Sude, ja imam samo nekoliko pitanja. Gospodine Mešanoviću, vi ste rekli malopre da ste preko Srbije otišli za Nemačku i tamo ste ostali do kada?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Dok nisam otišao u treću zemlju.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Dobro, ali rekli ste takođe tokom ispitivanja da vam je ujak otišao za Australiju, a njegova deca za ...

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Jedan sin za Australiju, a sin i ujak su otišli za Švicarsku 1991. godine, a sin je otišao možda 1990. godine, a ujak je otišao 1991. godine.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: To su otišli direktno iz Bosne?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Otišli raditi kao medicinski tehničari.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: A mene interesuje, koliko je, da l' vam je poznato, ako možete sudijama da objasnite, koliko je Muslimana na isti način kao i vi napustilo Bosnu i otišlo preko Srbije u inostranstvo?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne bih vam to mogao reći. Znam za Emira Puškara da je sa istom ličnom kartom izašao istim putem kao i ja pod istim imenom, jer se ta lična karta vratila u Prijedor.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: A u vezi događaja o kojima ste govorili dok ste bili u logoru svedočili ste o jednoj noći, kada ste čuli one pucnje?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Tačno.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Rekli ste u vašoj izjavi da je te noći bila velika magla, gusta, vrlo gusta magla, koja je potrajala celu noć?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Do jutra.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Do kog vremena?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Negdje do 5.00, odnosno do 4.30.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: A koliko je daleko bila "Bela kuća" odakle su dolazili ti pucnji?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Možda jedno pedesetak metara, ne ni toliko.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ako možete još sudijama da objasnite, pošto ste spomenuli ovde da je te noći ubijeno 150 ljudi, na osnovu čega ste došli do te informacije?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Toliko ih je ušlo u "Bijelu kuću", jer smo brojali kad su izlazili iz autobusa.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ko je brojao, vi ste brojali koliko je ljudi ušlo u "Belu kuću"?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne samo ja, nego koji su bili u "Stakleniku".

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: A koji je bio razlog da brojite jude?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Isto zbog informacije, koliko nas ima, da znamo koliko nas ima i koliko je došlo.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Znam, ali ovde ste kazali u vašoj izjavi: “Kasnije kad sam bio u Trnopolju saznao sam da je te noći u Keratermu ubijeno 150 ljudi”.

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Da, u Keratermu, ja govorim o Omarskoj, ne o Keretermu.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: A ubijeno je i u Keratermu 150 ljudi?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: To sam čuo, to je i Radijo Prijedor objavio, da je to bio usaglašeno ubijanje, u Keratermu, Trnopolju i Omarskoj.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: I da je te noći na svakom mestu ubijeno toliko ljudi?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Pa otprilike, nemojte, nisam brojao mrtve.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Znači, samo pretpostavljate?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Bilo je više od 100.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala.

SUDIJA MEJ: U redu, ima li Tužilaštvo pitanja?

DODATNO ISPITIVANJE: TUŽILAC KAN

TUŽILAC KAN – PITANJE: Da. Želim svedoku da postavim par pitanja. Optuženi je rekao da je onaj telegram primljen 29. aprila i da su u 5.00 sledećega jutra srpske vlasti preuzele vlast. Jeste li vi приметili nešto da se Srbi spremaju preuzeti vlast i prije 29. aprila?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC KAN – PITANJE: I konačno, samo da razjasnimo jednu stvar, možete li da nam potvrdite da li ste u logoru videli jedan ili dva incidenta ubistva? Vi ste spomenuli dve stvari Omarska i Kereterm, je li to bio jedan ili dva incidenta?

SVEDOK MEŠANOVIĆ – ODGOVOR: Ne razumjem, nejasno mi je pitanje. U Omarskoj, to je blo što sam rekao, to je prvi put da smo čuli mi pucnjavu, to i vidjeo sam ubistvo Crnalića, ne bih znao njegovo ime, on je ubijen pred

“Bijelom kućom”. To je jedina pucnjava, koju sam ja vidjeo i čuo, ali su ljudi, jer sam ja iznjeo, 25. na 26. juni, četvrtak na petak sa Esom Salkovićem i još dva momka, bivšeg predsjednika Izvršnog odbora Mehmed Aliju Sarajlića mrtvoga i ostavio ga kod direkta. Mi smo to zvali direk, jer to je kraj ograde oko “Crvene kuće”. Uglavnom tu su sve pretučeni i do smrti ubijeni ostavljali, čak su znali danima biti, da bi ih ujutru odvezao žuti kamion, kojega smo zvali popularno “Žučo”, jer ko bi vidjeo ubistvo, on bi ga samo vidjeo i to je sve.

TUŽILAC KAN: Nemam više pitanja.

SVEDOK MEŠANOVIĆ: Ja se izvinjavam, na pitanja gospodina tužioca “da l’ se znalo”. Znalo se, u stvari nije se znalo izuzev što je uspostavljena nova paralelna vlast, znači srpska skupština konstituisana je negdje u martu mjesecu prije preuzimanja vlasti i svi organi uprave znači, koji sačinjavaju opštinu postojali su paralelno, svi sekretarijati sekretarijata, paralelno su postojali direktori svi, da bi nekakva zamena bila za Muslimane direktore, toliko je samo bilo i to je bilo čak i na radiju Prijedoru, paralelna skupština Prijedor.

SUDIJA MEJ: U redu. Hvala vam, što ste došli da svedočiti pred ovim Sudom. Vaše svedočenje je sada završeno i sada možete da se povučete. Hvala vam.

SVEDOK MEŠANOVIĆ: Hvala i vama.

SUDIJA MEJ: Izvolite.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, sledeći svedok je doktor Ton Zvan (Ton Zwaan) čiji je izveštaj napisan u novembru 2003. godine, On je tu pred vratima, tako da možemo odmah da ga uvedemo u sudnicu. Pretresno veće je njegov izveštaj već videlo.

SUDIJA MEJ: Mislim da bi trebalo da bude jasno da će Tužilaštvo da postavi nekoliko kratkih pitanja, a da ćemo optuženom da damo jednu sednicu za ispitivanje ovoga svedoka.

TUŽILAC NAJS: Gospođa Tromp (Tromp) i jedan naš kolega, koga Pretresno veće ranije nije videlo, biće ovde prilikom ispitivanja. Mislim da je Pretresno veće dobilo biografiju ovog svedoka.

SUDIJA MEJ: Molim svedoka da pročita svečanu izjavu.

SVEDOK ZVAN: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Izvolite sedite.

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vaše ime i prezime?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ton Zvan.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste doktor Zvan. Mi ćemo uskoro da dođemo na vašu biografiju. Vi ste akademik, sociolog, od vas je Tužilaštvo zatražilo da pripremite izveštaj o genocidu i drugim masovnim zločinima, kojima su cilj neke konkretne grupe?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Takvi zločini, odnosno takvi događaji, da se poslužimo izrazom neutralnim, opisuju se kao genocid tek od kako je ta riječ ušla u upotrebu negdje sredinom XX veka?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali takvi događaji su bili predmet naučnog istraživanja i pre nego što je ta reč ušla u upotrebu?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, svakako, ali tada su korišćene druge reči, zverstva, masakri, varvarska dela i tako dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Od Drugog svetskog rata na ovamo da li imamo sve više i više interesa i istraživanja o tim događajima, koje sprovode razni sociolozi i naučnici iz drugih disciplina?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da. Pogotovu od osamdesetih godina, pa na ovamo, počelo se razvijati polje genocida na kojima rade i istoričari i sociolozi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas da malo glasnije govorite. Vi sada radite u nedavno otvorenom centru holokausta u Amsterdamu (Amsterdam)?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Taj centar nije jedinstvena ustanova, to je tek jedan od više sličnih centara širom sveta koji istražuju takve događaje?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imajući to na umu hajde da nakratko prođemo kroz vašu biografiju, koja je predana Sudu, optuženom i amikusima. Vi ste tu opisali šta ste radili od sedamdesetih godina, pa na ovamo, kao akademik. Vaša najnovija kvalifikacija je doktorat iz 2001. godine, koji ste uradili u Amsterdamu. Tema doktorata bila je civiliziranje i deciviliziranje studija, o formiranju država, nasilju, nacionalizmu i progonima?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tu se navode i druge publikacije, koje ste objavili pod svojim imenom, kao i izveštaj, koji ste pripremili za ovo Pretresno veće. Od vas je konkretno, izričito zatraženo da uopće ništa ne spominjete u vezi sa bivšom Jugoslavijom?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Od vas je dakle, zatraženo da svoj izveštaj zasnujete na drugim istraživanjima, drugim događajima i konkretno četiri događaja, koji se nazivaju genocidom u XX veku, a to su Jermenija (Armenia), nacističke delatnosti, Ruanda (Rwanda) i Kambodža (Cambodia)?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jedan od propratnih problema i interesa, kojima se bave naučnici u vašem polju delovanja je pitanje kako dolazi do toga da komšija ubija komšiju, prijatelj prijatelja, prilikom pokušaja da se postignu neki drugi ciljevi?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kako dolazite do toga da se sve to odvija u masovnim razmerima?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vaša studija zasniva se i usredsređuje i na druge prethodne događaje. I na pitanje da li postoje zajedničke karakteristike, koje se mogu uočiti i u svima njima i da li postoje zaključci, koji se mogu izvesti iz takvih karakteristika?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vašem izveštaju, sada gledam indeks, vaš indeks ima osam odeljaka, od kojih je osmi sažetak vaših zaključaka. Časni Sude, uvek je od pomoći da oni koji gledaju dobro poznaju materijal, pa ću sada uz dopuštenje Suda da stavim na grafoskop sažetak, na strani 38 i 39. Ja imam jedno ili dva pitanja o svakom odeljku, pa ću ih takođe i povezati i sa zaključcima. Zamoliću sudskog poslužitelja da to i učini. Prvi deo vašeg izveštaja je iznet u obliku uvoda, od strane 3 do 7, tu ne moramo ništa da obrađujemo, a zatim na strani 7, pod onim šta možemo da nazovemo glavom 1 vašeg izveštaja, vi govorite o definiciji i o diskusijama koje su se vodile o terminu genocida, koje ima kako pravno značenje, koje nas zapravo i jedino ovde interesuje, ali ima i jednu širu konotaciju, zar ne?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, tako je. Ja sam se usredsredio na istorijske i sociološke diskusije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da i vaš zaključak u vezi sa ovim delom možemo da vidimo sada na grafoskopu. Vi tu kažete da se genocid i ostali masovni zločini, koji su upereni protiv određenih grupa moraju da razlikuju od rata i građanskog rata, a da se u isto vreme ne shvati da rat i građanski rat mogu da doprinesu razvoju genocidnog procesa, a zatim vi skrećete našu pažnju na strani 11 vašeg izveštaja na problem, ukoliko se to može nazvati problemom toga, što se holokaust smatra standardnim modelom. Možete li da nam to pojasnite, molim vas?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa ubistvo Jevreja bilo je osnova za pisanje konvencije Ujedinjenih nacija (United Nations Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide) i mislim da je upravo taj slučaj genocida, slučaj koji je ostao model i prema kojem ljudi mere nove primere genocida, što ima neke vrednosti, ali i neke nedostatke.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nedostatak se odnosi na razmere događaja?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, između osatalog na razmere događaja, jer ljudi obično nehotice, a ponekad i namerno uspoređuju druge, odnosno nove slučajeve genocida sa tim standardnim modelom i onda oni mogu lako da dodžu do zaključka da ti novi slučajevi nisu slučajevi genocida ili da nisu toliko ozbiljni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ako ti slučajevi sociologu pokazuju istu konstelaciju događaja i iste okolnosti, koje možemo takođe da se nađe u genocidima većeg tipa?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da. Ja bih možda preferirao da koristimo izraz slični uslovi?

SUDIJA ROBINSON: Kad govorimo o razmeriama, recite nam koji su drugi faktori, koji čine da fenomeni iz 1945. godine nisu nužno najbolji primer?

SVEDOK ZVAN: Pa, ja mislim da to zavisi u velikoj meri o tome šta želi da se kaže. Ja mislim da je ubistvo Jevreja jedan veoma važan slučaj, koji treba da se istraži ponovo, međutim isto tako postoje i drugi slučajevi, a ovaj slučaj jedinstveni, jedinstvene aspekte i onda trebamo u drugim slučajevima da tražimo neke sličnosti.

TUŽILAC NAJS: Možda bih mogao da dodam još nešto na pitanje sudije, ne znam da li ste vi želeli nešto da kažete, da li vas prekidam?

SUDIJA ROBINSON: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda bi moglo da bude od pomoći sudiji na taj način da kažemo sledeće: pogodno indetifikovanje neke karakteristike, događaje iz 1945. godine, koji ne mogu da se nađu u drugim slučajevima i koji su jedinstveni za taj incident?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa, veoma važna činjenica, po mom mišljenju, je to da su nacisti i želeli da naprave kompletni genocid svakog Jevreja, koji je bio unutar dosega nemačkih vlasti, dok u drugim slučajevima, to ne mora da bude nužan slučaj. Dakle, taj je incident bio pokušaj da se izvede zaista totalni genocid i to je jedna izuzetna karakteristika tog događaja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U istom odeljku vašeg izvještaja u paragrafu 12 vi navodite popis uslova, koja je identifikovala vaša kolegica Helen Fajn (Helen Fine), pa bi sada mogli to da stavimo na grafoskop, a da ostavimo i zadnju stranu. Dakle, paragraf 12, dakle, ova naučnica je uočila sledeće stvari, "kontinuiranost napada počinitelja, kolektivni počinitelj, žrtve su izabrane iz neke grupe, žrtve su bespomoćne u okolnostima u kojima se na ubistvo gleda kao poželjnu stvar, na koju počinitelji gledaju kao poželjnu stvar"?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da. Mislim da te kriterijume možete da koristite, kada gledate neke konkretne slučajeve i da vidite da li se oni uklapaju u tu shemu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, pošto ste vi naveli te standarde vi u vašem izveštaju koristite pomalo drugačije kategorije, možete li da nam pomognete u vezi sa time, koliko vi možete da kažete da li je vaš izveštaj unutar glavnog toka sadašnjega istraživanja ili bi se mogao na neki način nazvati ekscentričnim ili ekstremnim?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, ne. Ja sam u ovom izveštaju pokušao da formulišem opšti konsenzus na tom naučnom polju, kad je reč o uslovima, procesima, prema tome, ne bih rekao da je taj izveštaj ekscentričan na bili koji način.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo sada na drugi deo vašeg izveštaja koji počinje na strani 13 i ide do strane 15, naslov mu je: "Rat, građanski, rat i genocidni zločini" (War, Civil War, and Genocidal Crimes). U vašem sažetku to se iznosi takođe... Samo trenutak, čini mi se da sam to već rekao, postoji jedna stvar koja je, po vašem mišljenju, vrlo važna i može da se nađe u paragrafu, u fusnoti 23, na strani 14, a to je: "Koncept monopola nasilja i njegov odnos sa monopolom oporezivanja". Možete li da nam, to ukratko objasnite, kakav je značaj toga za potencijalne počinitelje i za žrtve, a onda ćemo da se vratimo na neke savremenije primere?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa ja mislim da je monopol nasilja centralna karakteristika svake države. Monopol nasilja znači nekoliko stvari. Prvo, time je pravo za vršenje nasilja rezervisano za državu, a uskraćeno grupama građana, to je jedan aspekt. Drugi aspekt je to da je to formalna osnova javnog reda i to u smislu da snage monopola nasilja, policija ili vojska ili pravosuđe, obično preduzimaju korake ukoliko individualni građani ili grupe građana počnu da koriste nasilje. Prema tome, monopol nasilja je jedan od garantora javnog reda.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Verovatno je očigledan odnos monopola nasilja, sa monopolom oporezivanja, ali nam to objasnite?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa te su dve stvari usko povezane, ako nemate monopol nasilja nećete moći da ubirate poreze, takođe, ako ne ubirate poreze nećete moći da plaćate ljude, koji su potrebni da održite monopol nasilja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jednom kad se prekine monopol nasilja zbog dezintegracije društva ili bilo kakvih drugih uslova, kakva je posledica što počinitelji osećaju u vezi pogrešnosti svojih činova, a šta osećaju žrtve?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ukoliko monopol nasilja više ne funkcioniše, odnosno ukoliko su neke grupe namerno isključene iz zaštite od tog nasilja, to onda znači da neke grupe u društvu ili neke organizacije mogu da pribegnu nasilju za svoje sopstvene svrhe. Mogu da vam dam primer, a to je funkcionisanje Mafije u Italiji (Italy) i drugde. Mafija tamo može da upotrebi, da tako da kažem, privatna način nasilja, a država to ne može da spreči, odnosno da ograniči. Takođe u sličnim genocidnim situacijama država više neće da pokuša da smiri nasilje korišteno za neke političke ciljeve.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zemlje koje žele sebe da smatraju civilizovanim smatraju da mogu da smatraju da je izraz monopola nasilja pomalo neprikladan, ali možemo li na primer da uzmemo jedan primer iz jedne druge zemlje Kanade (Canada), jedan nedavan primer koji ilustruje, to šta ste rekli?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da. Jednoga dana kada je kanadska policija odlučila da štrajkuje mogli ste u veoma kratkom vremenskom periodu da vidite ogroman porast u korištenju nasilja i u zločinima uopšte. Drugi primer je kad je u Njujorku (New York) nestalo struje pre nekoliko godina došlo je do pljačke, pustošenja i drugih zločinačkih aktivnosti, odnosno njihova se stopa povećala. Prema tome, mislim da bi moglo da se kaže da je civiliziranost društva i civilizirano ponašanje ljudi u velikoj meri zavisi o garanciji bezbednosti, a bezbednost se garantuje monopolom nasilja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A da se vratimo na trenutak na kanadski primer. Tamo je do bezakonja došlo u roku od nekoliko sati?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, doslovno u roku od nekoliko sati.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Treći deo vašeg izveštaja, strana 15 do 17, pod naslovom: "Križa i genocidni zločini" (Crisis and Genocidal Crimes), nalazi svoj odraz u vašem drugom zaključku u sažetku, gde kažete "da se takvi zločini razvijaju i dešavaju isključivo u uslovima teških i upornih kriza, suštinu takve krize čine destabilizacije određene države, odnosno društva, procesi polarizacije narušavanjem mira, kao i pojačana sila nasilja". Vi zatim u paragrafu 18, na strani 15 govorite o mogućnosti da genocid i drugi zločini, kojima se masovno za cilj uzimaju određene grupe ljudi, da do njih može da dođe spontano, od dna prema vrhu. Šta vaše istraživanje kaže o tome?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja ne mislim da se genocidni zločini nikad ne razvijaju sa dna prema vrhu ili da tako kažem da padaju iz vedrog neba, zato ja pokušavam ovde da objasnim da u slučaju genocidnog zločina morate da pogledate u kakvu je globalnu krizu zašlo celo društvo da biste to mogli dobro da shvatite.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo sada na četvrti deo vašeg izveštaja, od strane 17 do 21. U vašim je zaključcima, u vašem sažetku je to treći zaključak, koji je od središnjeg značaja. Želeo bih da nam sada objasnite detaljnije paragraf 29, možda bismo mogli da ga stavimo sada na grafoskop, to je paragraf 29, na strani 19. Možete li da nam tu povežete vaše zaključke o monopolu nasilja, o diktaturi, *de facto* o diktaturi i nekažnjivosti?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, pokušaću to da učinim. U normalnoj situaciji monopol nasilja je pod komandom centralno političkih vlasti u društvu, kad smo suočeni sa situacijom u kojoj se razvijao genocidni zločini, moramo da zaključimo da centralne vlasti više nemaju monopol nasilja, odnosno da ga ne primenjuju na zakonit i nepristrasan način, nego da na ovaj ili onaj način, a to može da ima različite oblike, da su te vlasti dale i neku vrstu dozvole bilo direktno, bilo indirektno, grupama počinitelja da mogu da čine određene vrste masovnih zločina. Prema tome, postoji direktan odnos između nivoa pacifikacije društva i odluka koja donose centralne vlasti. Ne znam da li sam dovoljno jasno odgovorio na vaše pitanje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Što su to *de facto* diktature?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Veoma je važno da centralne vlasti, kad je reč o nekim ekstremnim odlukama, veoma je važno da te centralne vlasti mogu da imaju dovoljno vlasti da takve ekstremne odluke mogu da donose, prema tome, to znači dve stvari. Prvo, to znači da te vlasti pokušavaju da obuzdaju vlastito društvo i drugo društvo, to drugim rečima znači da te vlasti žele da prigrabe mnogo vlasti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo sada konkretne događaje koje ste vi razmotrili. Jeste li uočili neki obrazac prema kojem se *de facto* diktature ponekad prikivaju iza krize demokratskog procesa i nastavljaju da rade kao diktature pod tom krizom?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa jedan primer je naprimer neka vrsta referendum, koji je Hitler (Adolf Hitler) organizovao pošto je dobio vlast 1933. godine i time pokušao da dobije većinski glas nemačkog izbornog tela za

svoju politiku i za svoje odluke. Prema tome, ja bih rekao da je on, odnostvo vodstvo nacinalsocijalista, tamo pokušalo da se okiti nekim demokratskim ukrasima i ako su oni tada zapravo već od polovine 1933. godine funkcionisali kao diktatura.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I usredsredimo se sada na detalje, na jedam paragraf vašeg izveštaja, to je paragraf 29, a počinjemo na kraju paragrafa 28. Vi kažete "da ponekad pod izvesnim uslovima", to je sada paragraf 28, "može da dođe do slučajnih zverstava i masakra ili čak pogroma, ali normalno država i pravosuđe, vojska i policija su one, koje moraju da obuzdaju i sankcionišu takve incidente masovnog zločina". Vi zatim kažete: "Kada državne vlasti ne čine to ili nisu voljne to da učine, oni time ohrabruju i doprinose razvoju genocidnog procesa. Takvi procesi obično obuhvataju veliki broj žrtava i veliki broj počinitelja. To ponovo pokazuje suštinski značaj i centralnog političkog vodstva u počinjenju genocidnih zločina. Genocidni zločini su stvari koje se odvijaju odozgo na dole". Iz vašeg istraživanja događaja koje ste analizirali i drugih događaja, koliko čvrsto možete da stojite iza tog zaključka da te stvari idu odozgo prema dole?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Mislim da mogu slobodno da kažem da nam nije poznat niti jedan slučaj genocida, odnosno genocidnog procesa, koji je izrastao sa dna i išao prema gore. Prema tome, svi slučajevi za koje ja i drugi eksperti znamo su slučajevi iz kojih mogu da se izvuku zaključci da su odluke centralnih političkih i vojnih vlasti od odlučnog uticaja na to da li će se razviti genocidni proces.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I naravno vi sada koristite reč genocid, da li vaš izveštaj govori uopšteno o masovnim zločinima uperenih protiv konkretnih individualnih grupa i znači, vaš zaključak vredi za sve vrste takvih događaja?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo sada poslednji deo tog paragrafa u kojem vi kažete: "Iz istraženih primera genocidnih zločina u XX veku, a to su strukturni i sistematski nizovi prisilne deportacije i nasilnih događaja, deportacije i masakri na većoj površini i tokom dužeg vremenskog perioda može da se izvuče zaključak da se takvi događaji i dešavaju uz znanje, odobrenje i umešanost državnih vlasti". Jeste li vi zapravo sada to rekli?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li to na bilo koji način odražava dostupnost informacija u ovom delu u razvoju našeg sveta za razliku od naprimer analize, koja bi mogla da se primeniti i na druge periode u istoriji, naprimer sredni vek ili tako nešto?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ukoliko posmatrate ranije istorijske periode morate prvo da shvatite da je tada struktura društva bila prilično drugačija od strukture društva danas, zatim morate da specifikujete uslove monopola nasilja u to vreme da bi mogla da se shvatite zverstva i masakri, koji su se dogodili pri kraju srednjeg veka ili na početku modernog doba i te su stvari donekle različite. Međutim i u tim slučajevima, po mom mišljenju, su odluke najviše vlasti u društvu od ključnog značaja da bi se shvatila pojava masovnih zločina.

TUŽILAC NAJS: Molim da sada skloni taj papir, kako bismo videli sažetak, iako nećemo da idemo u detalje ...

SUDIJA ROBINSON: Samo da vas nešto pitam. Kada vi govorite o tome, kako je proces išao odozgo na gore ili obrnuto odozdo na gore, da li govorite o samoj genezi, o samom početku te pojave, zar nije tačno da postoji jedna faza, gde bi se ova dva procesa, ili ove dve pojave mogle da spoje?

SVEDOK ZVAN: Pa mislim da ste delimično u pravu. Jednom kad se donese odluka o tome da se neće zaustaviti nasilje širokih razmera moguće je da neke grupe, koje se nalaze na dnu, vide priliku za to da nekažnjeno vrše masovne zločine, koje njih interesuju. Recimo daću vam primer: kad su Nemci okupirali istočni deo Poljske (Poland) u nekoliko područja, otprilike 30, lokalne poljske vođe su odlučili da organizuju pogrom protiv lokalnih Jevreja, ali po meni je to bilo moguće samo zato što su nemačke vlasti već otpočele sa sprovođenjem politike protiv Jevreja i to je ovim lokalnim ljudima dalo priliku da to počine i slažem se sa vama da je ovo primer toga, kako se ova dva fenomena, dakle, da li se odvijaju odozgo na gore ili odozdo na dole i da li oni mogu da se stope.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I u sledećem delu vi govorite o tome kako se razvijaju ovi procesi. Ovde stoji: "Za vreme trajanja krize može da se desi da neka radikalna i nemilosrdna politička elita uspe da preuzme organizaciju države. Može da se smatra da su političko ponašanje i odluke tog političkog rukovodstva od presudnog značaja za pojavu genocida". Iznete su tvrdnje

da je za proces genocida tipično da se razvija u smeru odozgo na dole, a ne u smeru odozdo na gore. Mada država u tome može konkretno da učestvuje na različite načine. Jedan logičan zaključak da su najviši organi uvek odgovorni za ono šta se dešava tokom procesa genocida, a drugi takav zaključak podrazumeva da pojedinačna dela genocida, takođe treba da se posmatraju u odnosu na pozadinu preovlađujuće strukture moći i organa u vlasti u određene države i društvu. Dakle, moguće je da se ovo nadovezuje na pitanje koje je postavio sudija Robinson (Robinson). Da li možete ovo da pojasnite?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, svakako. Ja sam siguran da kada pogledate jedan pojedinačni izolovani događaj tokom genocidnog procesa, da ukoliko želite da shvatite ove pojedinačne događaje morate ih povezati sa jednom širom slikom strukture vlasti u društvu zato što mnogi ljudi, kako na lokalnom, tako i na regionalnom nivou će se ponašati na nasilnički način samo onda kada su sigurni da će to proći nekažnjeno, tako da je to mogući odgovor.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. U petom delu vašeg izveštaja, koji se nalazi na stranama od 21 do 26, se kaže: "Proces genocida, planiranje i podela rada", dakle, to je naslov. On je prilično jasan sam po sebi, ne moram da vam postavljam pitanja. Ali na vrhu strane 24, mislim da se ovo takođe, možda može nadovezati na pitanje sudije Robinsona. Vi govorite o tome u trećem redu, kako se genocid odvija veoma brzo, dobija na ubrzanju?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, ja sam to rekao da bi preneo percepciju o tome, kako ukoliko pogledate sam proces genocida i pogledate prvu ili početnu fazu videćete da su postojale razne prepreke pre nego što je lansiran, pre nego što je otpočeo taj postupak i moguće je da se radilo o nekoj opštoj odluci centralne političke vlasti da se to uradi ili da je u to bila umešana čitava kategorija ljudi. Ali to celokupno planiranje mora da bude urađeno na jedan praktičan i realističan način, što znači da će biti potrebno dosta vremena, dosta energije i dosta investiranja, da se pokrene taj genocidni proces, ali jednom kad se on pokrene, on će da dostigne veliko ubrzanje i imaće tok i postaće jedna rutina, pretvoriće se u rutinu i počinioci će se obučavati na praktičan način, stićaće mogućnosti da nastave taj genocidni proces.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, posle toga prva dva reda pasusa 39 treba da se pogleda i treba da se ima na umu to da ste vi rekli da, dakle, uopšte se ne sugeriše to da se ova pojava odvija prirodno u raznim društvima i

onda vi kažete da jednom kada krene ovaj postupak, onda će retko ili skoro nikada neće moći da se zaustave oni ljudi koji su ga upravo i pokrenuli. Je li to taj tok o kome ste govorili?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, tako je. Kao što je rečeno u paragrafu 38, kad se ljudi jednom uključe i krenu da čine genocidne zločine ili masovne zločine, koji su uperni protiv određenih grupa, oni su, dakle, otpočeli jednu zločinačku karijeru i neuobičajno je da ti ljudi od toga odustanu i prema tome, kad jednom počnu veoma im je teško da sa tim prekinu ili takođe, oni su svi međusobno povezani.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I u vašim zaključcima, u vašem četvrtom zaključku, vi kažete da obično to nastupa pošto dođe do žestoke spoljne intervencije u bilo kom obliku. Od velikih događaja, koje ste vi proučavali, da li je bio neki proces, neki slučaj, da je prirodno došlo do obustave ovog postupka?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, četiri slučaja koja sam ja upisao u ovom svom izveštaju, to su bila četiri slučaja, gde je ovaj slučaj zaustavljen zahvaljujući spoljašnjoj intervenciji. Nikad ovaj proces nisu zaustavili sami počinioci.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I na strani 25, tačka 40 i 41, vi u paragrafu 40 kažete: "Kad sa radi o podeli rada", vi ovo govorite u vašem izveštaju. Da li vođstvo donosi ili ne donosi detaljne odluke o genocidnim ili sličnim postupcima?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Najviše rukovodstvo obično donosi samo naj-uopštenije odluke i samim tim drugim ljudima i drugim organizacijama daje mehanizame, a nekad i sredstva, a nekad i oružane sile da organizuju taj postupak na jedan detaljniji način, na jedan pragmatičniji način. Mi recimo znamo da Hitler nikada nije bio očevidac nikakvih genocidnih dela, niti je ikada išta sam pisao ili naredio da se ubiju Jevreji, ali sigurno je da je u diskusijama on na neki opšti način izneo ovu naredbu da se pobiju svi Jevreji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I to je jedan veoma poznat primer. Da li se to odražava i u drugim slučajevima?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, svakako. Mi recimo znamo da su tri glavne vođe Otomanskog carstva (Ottoman Empire) na početku Prvog svetskog rata odlučili da će Turci da pobiju Jermene i veći deo grčke manjine u Anadoliji (Anatolia). Dakle, veći deo dokaza je naravno posredne prirode, ako postoje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I zatim u tački 42 vašeg izveštaja pri dnu strane 25, a zatim na strani 26, vi kažete da vođstvo za razliku od nižih počinioca je prilično teško uhvatiti inflagratno u počinjenju zločina?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, najviše rukovodstvo, bar koliko je meni poznato, je najčešće upoznato sa ekstremističkim karakterom tih odluka, tako da to obično ne ostavlja tragove, nema pismenih naredbi, gde se recimo kaže da ta i ta kategorija ljudi treba da postanu žrtva genocidnog procesa i to je jedan od razloga što u nekoliko slučajeva, koje smo proučavali, recimo u Kambodži ili u Indoneziji (Indonesia) 1965. godine niko nije pratio, kako se vrši ova kampanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I konačno šesti odeljak vašeg izveštaja je naslovljen: "Genocidni zločini i ideologija" (Genocidal Crimes and Ideology), i to je na strani od 26 do 31. Na onovu tog dela vašeg izveštaja šta možete da nam kažete o tome, koliko je značajno to što su društva na neki način podeljena pre nego što se krene sa činjenjem ovih zločina i to podeljena korišćenjem ove propagande i tome, kako se jedna grupa predstavlja kao žrtva?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Fundamentalni preduslov za genocidni postupak proces je da u društvu postoji razdvajanje među stanovništvom. Ono može da bude ili nacionalne prirode ili religiozne prirode ili može da bude većina protiv manjine, u svakom slučaju postoji podela u društvu. U jednom trenutku jedna radikalna elita će iskoristiti ovu podelu moguće i sa ideološke tačke gledišta i reći će "mi smo ugroženi, mi nacionalna većina od strane ove manjine ili neke druge grupe, oni ne pripadaju nama njih treba izuzeti" i u najradikalnijem obliku se postiže zaključak kako ih treba ili izbaciti iz zemlje ili ubiti ih. Ja mislim da je ovo jedna veoma važna uloga ideologije, koja se aktivno koristi u propagandi da se ubedi deo društva da treba da se upotrebi nasilje protiv jedne recimo nevine manjine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se nadovežemo na pitanje sudije Robinsona, možda bi mogli da pogledamo tačku 54 i ako je moguće da ovo može da bude i posledica pristupa odozgo na dole, takođe moguće je da je bilo i drugih motiva, nekih sebičnih motiva u počinjenju zločina, zar ne?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, to je svakako tačno. Istraživanje je pokazalo da ima različitih motivacija u činjenju genocidnih zločina. Neki su ljudi možda vatreni nacionalisti ili nacional-socijalisti, kao što je bio slučaj u Nemačkoj. U nekim drugim slučajevima ljudi su možda najviše zainteresovani za pljačkanje ili za finansijskeu dobit. Neki ljudi žele da naprave dobru kari-

jeru, ali sem ovih individualnih motiva ja bih rekao da ideologija daje jedan opšti smisao pravca u kome treba da se kreće i daje osećaj počinocima da svi učestvuju u tom jednom masovnom procesu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je stvaranje atmosfere toga da smo mi protiv njih suštinsko ovde?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, svakako, to je veoma važno. To je veoma važno za ljude kojih počinoci žele da se reše i da se predstavi, kako su oni protiv nas, znači, s jedne strane oni, sa jedne strane mi i na taj način se vrši dehumanizacija ljudi koji su počinoci.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ta potreba da se izvrši dehumanizacija da li ona postoji u svim predmetima, slučajevima, kojima ste vi proučavali?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, ona ilustruje postojanje mehanizma, kao i to da postoji određena vrsta dehumanizacije i da je to preduslov da bi se vršilo ubijanje širokih razmera, jer ljudima nije lako da čine zločine širokih razmera i oni moraju da budu uvereni da su ti ljudi koje oni ubijaju oličenje zla i da su manje ljudi nego oni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ovaj odeljak o propagandi, ja mislim da je ovo moje pretposlednje pitanje. Da li je kolektivno istorijsko sećanje deo ove kulture "mi protiv njih ili oni protiv nas"?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, to zavisi od primera koji proučavate, ali recimo da bi vam naveo jedan primer, mislim da je genocidni proces, proces protiv Jevreja, to taj rašireni antisemitizam, bio jedan veoma važan preduslov. Većina Nemaca je smatrala Jevreje zlim i smatrala je da su se oni urotili protiv Nemaca. Možda bih takođe mogao da navedem taj primer za Ruandu. Hutu (Hutu) su sebe smatrali žrtvama vladavine Tutsi (Tutsi), a prema tome, 1994. godine je ovo bilo iskorišćeno, ovo kolektivno sećanje koje je postojalo među Huutima, je bilo iskorišćeno da se nametne ta slika njih kao žrtve.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još samo dva pitanja. Možda je tipično za tu kulturu "mi protiv njih ili oni protiv nas", da tu postoji takva podela na dva dela. Da li bi vaši zaključci bili nešto različiti, ukoliko bi se radilo ne o toj podeli na dva dela, već na tri ili četiri dela u toj atmosferi?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa, to bi bilo malo komplikovalo da se istražuje, ali mislim da bismo našli slične mehanizme, samo što bi oni bili malo složeniji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I nešto šta želim da vas pitam šta nije pokriveno vašim izveštajem. Ljudi koji se opisuju kao počinioци se smatraju, dakle, ti ljudi su ponekad činili neka dobra žrtvama tog postupka, da li je to uobičajno u ovim primerima, koje ste vi proučavali?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ti primeri se mogu naći u skoro svakom slučaju, koji smo mi proučavali i za to postoji različiti izlazi, jer počinioци možda ponekad shvate šta to oni zapravo rade i ponekad oni zaštite, recimo neku porodicu iz grupe žrtava ili zaštite celu jednu grupu. I u svakim primerima, koje sam ja proučavao, bilo je takvih slučajeva. Dakle, počinioц može da budu masovni ubica ili organizator zločina širokih razmera, a da u isto vreme pojedine ljude zaštiti.

TUŽILAC NAJS: Nemam više pitanja, časni Sude.

SUDIJA MEJ: Samo nešto da razmotrimo.

(Pretrեսno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Dakle, što se tiče vremenskog rasporeda za sutra, sutra ćemo sat i po da odvojimo za ovo, ukoliko želite više vremena možete da nam iznesete vaše argumente, ali u ovom trenutku smo voljni da vam damo sat i po, ali kao što rekoh, ukoliko želite da iznosite argumente da se produži to vreme, možete to sutra da uradite. Gospodine Zvan, hvala vam, što ste došli da svedočite molim vas da ni sa kim ne razgovarate o vašem svedočenju i da se vratite ovamo sutra u 9.00.

SVEDOK ZVAN: Svakako.

SUDIJA MEJ: Sada prekidamo sa radom i nastavljamo sutra.